

diocesane bond. In 1904 fuseerden ze met de Kruisverenigingen tot de Bossche Diocesane Drankbestrijdersbond (BDDB), waar vooral arbeiders lid van werden.⁴⁵ Ook op landelijk niveau sloten de verenigingen zich aan een federatie te vormen van de tien Kruisverbonden en Mariaverenigingen in de vijf bisdommen. De drie soorten drankbestrijders bleven gehandhaafd. De Westbrabantse suikerfabrikant J.F. Vlekke is een goed voorbeeld van de strategie die de katholieke drankbestrijding volgde. Zelf was Vlekke een afschaffer, omdat hij zich niet aan het schenken van wijn voor zijn gelijken en bier voor zijn arbeiders kon onttrekken. Hij benadrukte vooral de karaktervorming door vrijwillig de fles te laten staan en kende uit ervaring de relatie tussen lange arbeidstijden en vermoeidheidsdrinken. Vlekke maakte zelfs in verschillende regio's propaganda voor uiteenlopende maten van onthouding: in Maastricht voor geheelonthouding, in Deventer voor matigheid en in West-Brabant voor halve afschaffing, afhankelijk van wat haalbaar was.⁴⁶

Dankzij het aansluiten bij de regionale omstandigheden nam de rooms-katholieke beweging sterker toe dan de protestantse of sociaal-democratische, die (met uitzondering van de Volksbond), soms met moeite weerstand kon bieden aan de verleiding om matige gebruikers als tegenstanders te zien. De omvang van Sobriëtas overschreed de 85.000 in 1917, waarbij ook de halfdaagse afschaffers meegeteld werden. In de beginjaren en ook later volgde Sobriëtas veel meer de leiding van de andere blauwe organisaties in landelijke acties, en voerde vooral actie tegen publiek drinkgedrag bijvoorbeeld bij verkiezingen en het opleveren van bouwwerken.

De kracht van de katholieke drankbestrijding, nl. aanpassing aan regionale omstandigheden, was gelijk ook haar zwakte. Door de achterban langs verschillende trajecten en met uiteenlopende methoden te organiseren kon ze zich wel tot een brede, maar niet tot een krachtige bewe-

ging met invloed in de nationale politiek ontwikkelen. Aangezien het nog tot 1926 zou duren voordat de katholieken een eenheidspartij zouden vormen, waren de verwachtingen van politieke middelen via gelijkgezinden niet hoog.

De bisschoppen en de drankbestrijding

De bisschoppen brachten de matiging onder de aandacht van het kerkvolk door in vastenbrieven het alcoholmisbruik aan de kaak te stellen en aan te dringen op matigheid. De Bossche bisschop mgr. W. van de Ven (1834-1919) verleende zijn goedkeuring aan het Kruisverbond en verordende dat alle eerste communicanten automatisch lid werden van de nieuw opgerichte R.K. Matigheidsbond. Deze vereniging was vergelijkbaar met de Annaverenigingen waar de belofte werd afgelegd om tot de zestiende verjaardag geen alcohol te gebruiken en daarna nooit na het middagmaal. Ook beloofden de leden elk dag te bidden 'Van alle onmatigheid verlos ons, Heer' gevolgd door een 'Wees gegroet', goed voor een aflaat van 40 dagen.⁴⁷ Hoewel de bisschoppelijke steun dankbaar aanvaard werd, leidde dit automatisme op termijn averechts omdat in plaatsen waar al andere rooms-katholieke drankbestrijding actief was, de Matigheidsbond verwarring stichtte en te weinig betrokkenheid eiste.⁴⁸ De Bossche bisschop voelde zich nauw betrokken bij de sociale kwestie, maar vreesde de concurrentie van de socialisten. Daarom koos hij voor een hechte diocesane structuur die samen een landelijk drankbestrijdingsnetwerk vormden.⁴⁹ Zodoende bleef de bisschoppelijke gezagsstructuur gehandhaafd en kon elk bisdom overeenkomstig eigen omstandigheden actie ondernemen terwijl vruchtbare samenwerking tussen clerus en leidinggevende leken gegarandeerd leek.⁵⁰

In 1918 verenigden ook de geestelijken zich in een apart Priester-Kruisverbond, waarbij zich alleen al in het bisdom Den Bosch 210 leden aansloten. Ze recruteerden medestanders op de